

Toplumsal Bütünün Uzun Dönemli Yapılanışı ve Türkiye Ekonomisi

Yağmur SAĞLAM
Dr. Öğr.Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İ.İ.B.F., İktisat Bölümü
Asst.Prof., Sinop Univ. Boyabat Faculty of Economics and Administrative Sciences
0000-0001-6465-0297
yagmur.saglam@sinop.edu.tr

Öz

Toplumların kültürel ve ahlaki değerleri tarihsel süreçte ekonomik yapılarının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. İlkel toplumdan tarım toplumuna veya sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci her toplumda farklı zamanlarda ve düzeylerde yaşanmıştır. Çalışmada bilgi toplumuna geçiş sürecinde Türkiye ekonomisinin yapısal değişimini göz önüne alan bir değerlendirme yapılmıştır. Türkiye'nin sanayileşme sürecinde teknolojinin içselleştirilmesi açısından geri kalmışlığı ve bilgi toplumu olma yolunda yaşananlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Sanayi Toplumu, Bilgi Toplumu, Tarım Toplumu.

Long-Term Structural Changes in Society and Turkish Economy

Abstract

In the history of shaping the structure of an economy, the cultural and moral values of societies have played a major role. The process of transition from primitive society to agriculture society, or from industrial society to information-knowledge society has been experienced at different times and levels in every society. In this study, transition of Turkish economy to a knowledge society has been discussed. An assessment has been made back in the industrialization process of Turkey about falling behind of developed countries in terms of the internalization of technology and experiences in becoming an information society have been mentioned.

Keywords: Turkish Economy, Information Society, Industrial Society, Agriculture Society.

Giriş

İnsanlar topluluklar halinde yaşayan ve bir milleti, ekonomiyi, kültürel ve ahlaki değerleri bir bütün olarak oluşturan varlıklardır. Bu oluşum uzun tarihsel süreçler içinde şekillenmiştir. Bu da insanın aklını kullanabilen bir varlık olması sayesinde, bir düzen kurmanın önemini anlaması ve bu düzenin içinde yaşamaya özen göstermesi sayesinde. Bu sayede toplumlar ve onların kültürleri oluşmuştur (Bıçak, 1999: 210). Zaman içinde bir bütün olarak bir toplumun kültür ve ahlaki değerleri ekonomik yapılarının da şekillenmesine neden olmuş, ilkel toplumla başlayan süreç zaman içinde tarım toplumu, sanayi toplumu ve en sonunda da bilgi toplumuna doğru evrilmiştir.

İlkel toplumda insan çeşitli aletler, silahlar, barınaklar ve ulaşım araçları yapabiliyordu. Sözle, yazılı işaretler ve çizgilerle iletişim kurabiliyor, güvenlik ve karşılıklı yardım için geniş toplulukları örgütleyebiliyordu. Besin maddeleri yetiştirip bunları koruma ve biriktirme yoluyla ve doğayı çeşitli başka yollarla amaçlarına göre evcilleştirerek yazgısını bir ölçüde denetleyebiliyordu (Aytun, 2008: 18). Bu nedenle insanın homo-erectus olarak zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile sistematik olarak kullandığı ilk araç eli ve parmaklarıdır. İnsanda neo-korteksin evrimini tetikleyen budur. İnsanın ürettiği ilk teknoloji el teknolojisidir ve ilkel toplum yapısını elin şekillenmesi belirlemiştir. Buradan yola çıkarak ilk temel paradigmanın el teknolojisi olduğunu söyleyebiliriz (Erkan, 2012: 6). Bu dönemde temelde insan doğa ilişkisi doğanın gözlemlenmesine dayanıyordu.

İlkel toplumdan sonra gelen tarım toplumları köylü denilen halk tarafından küçük topluluklar halinde ve diğer topluluklardan soyut bir şekilde derebeyleri ya da toprak sahipleri himayesinde yaşıyorlardı. Köylülerin üretimleri kendilerine yetecek kadardı ve toprak sahiplerine gelir yaratma amacı üzerine kurulu bir ekonomik sistem mevcuttu. Köylülerin, üretimlerini artırsalar dahi bunu saklayıp uzak pazarlara götürecek hem yolları hem de ürünleri bozulmadan saklayacak teknolojileri yoktu. Zaten üretim fazlasının derebeyine gideceğini düşündüklerinden teknoloji geliştirmeye, daha etkin üretim yöntemleri kullanmaya çalışmıyorlardı (Toffler, 1981: 64). Tarım toplumunda temel ekonomik düzen kapalı ev ekonomisine dayalı olduğu için bu durum bağımlılığa dayalı sosyal ilişkilere, geleneksel kültür değerleri ve mutlak otoriteye dayalı politik yönetimlere (krallıklar-derebeylikleri-toprak ağalığı gibi) ve bunların sistemleşmesine neden oluştur (Erkan, 2012: 6). Bu da toplumun daha üretken ve de verimli olma yönünde bir motivasyona sahip olmamasıyla sonuçlanmıştır.

İnsanın gerçek anlamda aklının önemini keşfetmesi Rönesans döneminde olmuştur. Böylece geleneksel tarım toplumlarının yerini ticaret yapan, banka ve sanayicilik ile uğraşan ve sanayi toplumunun temelini atan nedenselliğe dayalı ilişkiler almaya başlamıştır. Artık sanayi toplumunda önemli olan neden sonuç ilişkilerinin önemli olduğu Newtongil anlayış hakim hale gelmiştir.

18. yy.'da İngiltere'de başlayan sanayi devrimi ile birlikte üretimde makineleşme ve yeni teknolojilerin kullanımı artmış ve verimlilik artmıştır. İnsanlar artık fabrikalar olan iş yerlerine yakın olan yerlere taşındıkları için kentleşme artmış, aile yapısının geniş aileden çekirdek aile yapılanması şekline gelmesine yol açmıştır. Tüm bunların sonucunda ekonomik, kültürel, politik, sosyal ve kültürel alan yapıları kökten değişerek geleneksel davranışlar giderek yerini akılcı davranışlara bırakmıştır (Aktan ve Tunç, 1998). Toplumun bir bütün olarak davranış kalıplarında değişim gözlenmeye başlamıştır.

Toplum bütünü ile onu oluşturan insanların, dil iletişiminden duyuşal ve duygusal tepkilerine kadar uzanan dinamik işleyişe sahip toplumsal yapılanma kesin, statik, değişmez, noktasal, mekanik ve tek yönlü nende-sonuç ilişkisine dayanan yasalarla açıklanamaz. Çünkü bu yasalar zaman içindeki süreci açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu durum toplumsal bütünü açıklamak için yeni bir bilimsel paradigmanın varlığını gerektirmiştir. Bu noktada Kuantum Paradigması devreye girmiş ve hem doğal hem de sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerini değiştirmiştir. Böylece yeni analizlerde belirli bir an değil sistem ve süreç arasındaki zaman içindeki değişim bütüncül bir şekilde incelenebilir hale gelmiştir.

Bu gelişmeler ışığında ise bilginin tanımı değişmiş ve üretim sürecinde bilgi temel üretim faktörü konumuna gelmiştir. Fakat bilgi ve enformasyon kavramları karıştırılmaya başlanmıştır. Bilgi enformasyona şekil verilmiş ve kullanılabilir halidir. Bu nedenle Masuda ve Castells'in yaşanan teknolojik değişim ve dönüşümü Enformasyon Toplumu olarak adlandırmaları bu noktada eksik kalmaktadır. İlk kez 1966'da Robert Lane tarafından "Bilgi Toplumu" kavramı kullanılmıştır. Bilgi toplumunda toplumsal bütünün temel alanları sistem analizi ile incelenmektedir. Sistem analizi sistem bütünü tekrar alt sistemlere ayırmaktadır ve böylece sistem düzen ve hiyerarşisi oluşur. Sistem analizi bütüncül bir bakış açısına sahiptir ve bu sayede olguları gerçekçi bir biçimde açıklayabilmektedir. Toplumsal analizlerin tamamında olduğu gibi sistem analizinin merkezinde de insan vardır. Bilgi toplumunda teknolojik alan kuantum paradigmasının getirdiği teknolojik sistem ve yapılar içinde sürekli yeniliklerle; ekonomik alan yenilikçi bilgi ekonomisinin multimedya, mikro elektronik, genetik ve nano sanayi sektörlerinin başı çektiği öğrenme ve hizmet bazlı refah artışına; sosyal alan sinerjik toplum yapılanmasının getirdiği iş birliği içindeki yapılanma ve işleyiş; politik alan katılımcı demokrasi; kültürel alan kültürel çeşitlilik ve hoşgörüyü ve global olarak çok kutuplu bir yapılanmaya yönelmiştir (Erkan, 2012: 3-41). Özetle; bilgi toplumu kendini geleneksel tarım toplumlarının yapı ve değerlerinden, sanayi toplumunun mekanik ve noktasal anlayışından hareketle evrimleştirmiş ve kuantum, insanı merkeze koyarak ve insan aklını kullanarak tanımlamıştır.

Toplumsal Değişimde Teknolojinin Rolü ve Bilgi Toplununun Özellikleri

Bütün ekonomik olayların temelinde aslında teknolojik bir sürecin yer aldığı sosyal ilişkiler sistemi vardır (Erkan, 2000: 13). Bu nedenle tarım, sanayi ve bilgi toplumlarının özünde teknolojiyi keşfetme ve üretme uğraşı vardır. Ekonomi sosyolojisinde toplumsal bütünü analiz beş farklı alt sistemde incelenmektedir. Bunlar (Erkan, 2000:

Toplumsal Bütünün Uzun Dönemli Yapılanışı ve Türkiye Ekonomisi

62); ekonomik, sosyal, kültürel ve politik, teknolojik alanlardır. Her bir alanın değişim esnekliği farklı olduğu için aralarında zaman gecikmeleri yaşanabilmektedir.

Teknolojik yenilik ilk olarak üretim sürecinde meydana geldiği için ekonomik alana yansımaktadır. Daha sonra ise yeni mesleklerin doğuşu ve uzmanlaşma ile sosyal alana yansımaktadır. Bu meslek grupları ve örgütlerin toplum içinde kendi ağırlıklarını ortaya koyma yarışı ise politik alana olan yansımasıdır. Bu sürece en son katılan alan ise kültürel alandır çünkü zaman gecikmesine ve insanların yeni olanı hemen kabullenememesine bağlı olarak kültür gecikmesi yaşanmaktadır. Zaman gecikmelerine rağmen uzun dönemde tüm alt sistemler arasında bir benzeşme ve bütünleşme olmaktadır.

Geleneksel toplumda doğa, organik güce bağlı bir teknoloji, egemen iken doğaya bağlı tarımsal üretim yapılmaktaydı. Sanayi toplumunda, mekanik güce dayalı fabrika örgütlenmesi ile sanayi malları üretilmekteydi. Bilgi toplumunda ise bilişim teknolojileri vasıtasıyla bilginin üretimi önem kazanmıştır (Erkan, 1998: 98). Bilgi üretimi önemlidir ve tarımsal üretim ve de sanayi üretiminden farklıdır. Çünkü bilgi üretimi belirli bir zamana veya mekâna bağımlı değildir, sürekli olarak üretimi arttırılabilir ve paylaşımı da mümkündür. Sanayi toplumunda pazara yönelik mal üretimi ve iş bölümüne dayalı uzmanlaşma var iken bilgi toplumunda birikmiş bilgi sinerjik bir ekonomi yaratmaktadır ve gönüllü topluluklar, sosyal yarar ilkesi ön plandadır. Ayrıca bilişim alt yapısı ve bilgi akışında verimlilik ve etkinlik ön plandadır. Sanayi toplumunda kuruluş yeri hammadde ve pazara yakınlık açısından önem kazanırken, bilgi toplumunda önemli olan esnek üretim ve esnek kuruluş yeri seçimidir.

Bilgi toplumundaki insanlar, önceki topluluklardan farklı olan belirli özelliklere sahiptir (Bedük ve Balcılar, 2010: 85):

- Reel bir gerçekten sonuç çıkarmaya çalışırken nesnel olarak belirli standartlar ortaya koyarlar ve bilimselliği temel alırlar,
- Elde edilen bilgiler organize bir şekilde biriktirilir,
- Sistematik bir şekilde biriktirilen bilgiler belirli hedeflere ulaşabilmek için kullanılır,
- Toplumsal dönüşümü açıklamak için insan, doğa ve toplumla ilgili inanışlar ve bunların zaman içindeki değişimi incelenir. Bu sayede farklı bir bakış açısı ile daha bilimsel bir şekilde süreç incelendiği için toplumsal bütün daha net bir şekilde açıklanabilir hale gelmektedir.

Türkiye’de Toplumsal Değişim

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk defa başlayan sanayileşme imparatorluk açısından bazı olumsuz durumlara neden olmuştur. Çünkü farklı etnik kökenlerden gelen insanların birlikte yaşadığı imparatorlukta 1789 Fransız Devrimi’nin getirdiği “milli devlet” tezi toprak kayıplarına yol açmıştır. Osmanlı Toplumunu oluşturan sistemler ile sanayi toplumunu oluşturan yapı ve elemanlar çok farklı dinamik ve

içeriğe sahipti. Bu nedenle Osmanlı'da sınırlı olarak gelen yenilikler Osmanlı Toplumunu sanayi toplumuna taşımak için yeterli olmamış hatta etnik çözümlere neden olmuştur (Erkan, 2000: 221). Sanayileşmeye geç başlanmakla beraber, sanayi devrimi ile yaşanan gelişmelerden ve değişimlerden yoğun bir biçimde etkilenilmiştir.

Batı uygarlıklarının yaşadığı teknolojik-ekonomik-politik devrim Cumhuriyet ve Atatürk Devrimleri ile ele alındı ve gerçekleştirilmesi için çaba harcanmış bir kanun çıkarılmıştır. Ancak bu şekilde Türk toplumu düzgün bir yörüngede ilerleyebilmiştir. Bununla beraber Türkiye'de yoğun olarak ithal teknolojinin kullanılmıştır. Ancak gelişmiş toplumların çoğu teknoloji üretebilir konumdadır (Erkan, 1998: 127).

Türk toplumu önce Batı toplumunun ekonomik temellerini almış (kapitalizm ve genel akım iktisat ile birlikte) daha sonra bunun üzerine politik temeller oturtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca geleneksel toplum yapısının temellerinde bir değişime gitmeden kültürel, politik ve kurumsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Temel dünya görüşü gördüğünü yorumlama şeklinde olan toplumda 1930'larda devletçilik politikası ile sanayileşmenin önünü açılrsa da Rostow'un kalkınma süreçlerinden olgunluk dönemini tamamlayamadan, kalkış aşamasından tüketici toplumu aşamasına geçmiştir. Türk aydınları bilim ve bilgi üretmeden geçmişten beri sınıfsız bir yapıda olan bu toplumda sınıf ideolojilerini savunur olmuşlardır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında geleneksel tarım toplumu olan Türkiye'de sanayileşme ile birlikte tarım sektörünün milli gelirden aldığı pay önemli oranda gerilemiştir. Çünkü sermayenin aldığı pay artmış ve tarımdan sanayiye kaynak aktarımı olmuştur. Bu gelişmelerde en önemli rolü ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ve 1980 sonrası yaşanan finansal ve ticari serbestleşme ile Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Gümrük Birliği ve OECD üyeliği gibi uluslararası kurumlar ve işbirliklerine üyelik neden olmuştur.

Türkiye doğal kaynaklar bakımından zengin ve jeopolitik konumu önemli bir ülkedir. Fakat tarımda yaşanan gerilemeler ve de hızlı artan nüfus nedeniyle Türkiye 1990'lı yılların sonuna doğru kendi kendine yetememe belirtilerini göstermeye başlamıştır. Artan nüfusun istihdam içindeki payı giderek düşmüştür. Üretim faktörü olarak toprak plansız ve sorumsuz bir şekilde bilinçsizce işlenmiştir. Köylerden kentlere göç ile çarpık kentleşme, doğanın kirletilmesi ve tarım arazilerinin betonlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca sanayileşmenin sürdürülebilmesi için en önemli kaynak enerjidir. Fakat Türkiye bazı madenler hariç petrol ve onun yan ürünleri bakımından dışa bağımlı bir ülkedir. Türkiye'de bağımlılık ilişkileri sadece ülkeler arası değildir. Türk Toplumunda kişi egemenliği mevcuttur. Kurallara dayalı bir sistem içerisinde üst otorite yani merkezden gelen emirler sorgulanmadan uygulanmaktadır.

Sanayi toplumunun diğer önemli üretim faktörü ise sermayedir. Türkiye'de anonim ve limited şirket ile holdinglerin elinde bulundurduğu sermaye ayrıca sıcak para şeklinde veya doğrudan fakat üretken olmayan yatırımlar yolu ile ülkeye girmektedir. Gelir dağılımının adaletsiz olduğu Türk Toplumunu sanayileşme ile teknoloji üretmeyi, yenilik yaratmayı başaramamıştır. Yenilikler dışarıdan transfer edilerek sanayileşme süreci tamamlanmaya çalışılmaktadır. Yeniliğin kaynağı Ar-Ge laboratuvarlarıdır bu nedenle yatırımlar bu alana kanalize edilmelidir. Fakat bu fonlamayı yönetecek girişimci tipi henüz mevcut değildir. Türk girişimciliği daha çok kişisel girişimcilik ile yatırımcılığa

dayanmaktadır. Bilişimci girişimci sayısı çok azdır çünkü kişi egemenliği bu alanda da baskındır.

Bilgi Toplumu ve Türkiye

Bilgi çağımızın en önemli üretim faktörüdür. Somut maddeler gibi bir makine ile değil insan zihninde üretilmektedir. Bu nedenle insan zihninde örtük olarak var olan bu bilginin yazılı ve kaydedilebilir bir şekilde aktarılarak üretim sürecine katılması yani açık bilgi haline gelmesi gerekmektedir.

Avusturyalı ekonomist Schumpeter ekonomi için yeniliğin önemi ile akıllarda yer edinmiştir. 1934 yılında yaptığı çalışması ile o dönemde hızla büyüyen dinamik bir ekonomi için "yaratıcı yıkım" kavramını ilk kez kullanmıştır. Schumpeter Mark I olarak adlandırılan bu dönemde piyasada devinim mevcuttu. Kapitalist bir ekonomide en önemli şey; yeni firmalar piyasaya girdiğinde eski olanların çıkış yapmasıdır. Bu yüzden giriş engellerinin varlığı bu süreci kolaylaştırmaktadır. Üretim süreci yeni fikirler ile bölünmekte ve yenilik patentlerinin yaygınlaştırılması ekonomide yaratıcılık ve çeşitliliği arttırmaktadır. Schumpeter Mark II ise Schumpeter'in ABD'ye öğretim görevlisi olarak gitmesi ile başlayan bir dönemdir. ABD'de durum 1920'lerde, Avusturya'dan tamamıyla farklıdır. Küçük firmalar değil büyük iş birlikleri mevcuttur. 1942 yılında yaptığı "Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi" adlı çalışmasında fikrini değiştirmiş ve yaratıcı yıkım teorisinden vazgeçmiştir. Bunun yerine yaratıcı birikimi savunmuştur. Çünkü o dönemde Amerikan firmalarında gözlemlediği şey budur. Yenilik sürecinin ana aktörü endüstrideki yüksek giriş engelleri ve büyük firmalardır bu nedenle rekabet yoktur. Ford gibi büyük firmaların çağıdır.

Önceki çalışmasında yenilik süreci tektir ama şimdi araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) laboratuvarlarındadır. Yenilik için gerekli olan piyasadaki yerini korumak ve ekonominin sürükleyicisi olan tüm sektörlerde yeniliği gerçekleştirmektir. Schumpeter kötümser bir bilim adamıdır ve uzun dönemde ekonomide yeniliğin rutinleşeceği için oynadığı önemli rolü kaybedeceğini de düşünmüştür. Yeniliğin Schumpeter'ci deseni zaman içinde değişmiştir çünkü o ilk çağların endüstrisini karakterize ediyordu. Son zamanların yenilik deseni ise derinine inmekten geçmektedir. Giriş engelleri, ölçek ekonomileri, teknolojik değişim, büyük firmalar ile bunlardaki gelişim, yenilik ve endüstri dinamikleri arasındaki bağlantıyı oluşturmuştur.

Ekonomik anlamda firma bazında yeniliğe örnek verecek olursak; Pavitt (1987) endüstrileri ve endüstriyel sektörleri üç ölçüye göre sınıflandırmaktadır.

1. Yeniliğin ana kaynağı (yenilik nerede hayata geçer ?),
2. Rekabet yeniliğe ihtiyaç duyması,
3. Endüstrinin yapısıdır (oligopol, monopol, düşük giriş engelleri).

O halde endüstrileri bu sınıflandırmayı göz önüne alarak dört ana grupta toplayabiliriz. Bilim bazlı, ölçek yoğun, yan sanayi hakim ve özel yan sanayi endüstrileridir. Bilim bazlı endüstriler genel olarak elektronik ve ilaç sanayi olup yeniliğin ana kaynağı Ar-

Ge laboratuvarlarıdır. Araştırmalar patentler, gizlilik ve teslim süresi üzerinedir. Hem radikal hem de aşamalı yenilikler olmaktadır. Endüstri yapısı kutuplu olup büyük firmalar öğrenme ekonomilerinin merkezindedir. Küçük firmalarsa bakir piyasalarda aktiftir. Ölçek yoğun endüstriler otomotiv, tekerlek, beyaz eşya olup yeniliğin kaynağı dış ve iç laboratuvarlardır. Rekabet için yenilikçi ölçek ekonomileri ve ürün maliyetlerinin aşağı çekilmesi önem arz eder. Endüstri yapısına bakıldığında ise, büyük firmalar uzun dönemde dikey olarak yan sanayiler ile uyumlu hale gelmektedirler. Özel yan sanayi endüstrileri makine parçaları, alet-edevat olup hem yaparak öğrenme hem de üretici-kullanıcı etkileşimi etkindir. Rekabet için yenilik, gelişme, mühendislik ve tasarım gereklidir. Endüstri yapısı; küçük ve orta büyüklükteki firmalar oldukça özelleşmiştir (belli alanda uzmanlaşma). Yan sanayi endüstrileri; tekstil, gıda, hizmetler ve inşaat olup yenilik kaynağı içsel ve dışsaldır. Düşük uygulanabilirlik vardır ve patent koruması yoktur. Bu nedenle yaptıkları yeniliği sürekli rakiplerinden gizlemek zorunda kalırlar. Rekabet için yenilikçi ve yenilik nerede gelişme kaydediyor ise hızlı bir şekilde kendine uyarlamak gerekmektedir. Endüstri yapısı küçük-orta büyüklükteki işletmelerce şekillenir ve piyasaya giriş engelleri düşüktür.

Günümüzde yenilik ile kastedilen şey sadece yoktan var etmek ve ileri teknoloji kullanmak değildir. Vasıflı işçiler, donanımlı firmalar, tersine mühendislik, yaparak öğrenme, kullanarak öğrenme, patent savaşları, Ar-Ge harcamalarının aktarıldığı alanlar ve girişimci tipi hepsi yeniliğin ve yenilik yaratma sürecinin vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir. Yenilik endüstri yapılarını, ürün üretim süreçlerini değiştirmiştir. Artık en önemli unsur bilgidir. Bunun önemi fark eden ülkelerde insana olan yatırımlar çok yüksek düzeydedir. Dolayısıyla güçlü bir şirket olabilmenin yolu da insan sermayesinin yetkinliği ile ilgilidir.

Kuantum sıçraması ile sanayi devriminin yarattığından daha büyük ve yeni bir çağa giren insanlık köklü bir dönüşüm yaşamıştır. Türkiye’de diğer toplumlar gibi bu değişim ve dönüşümden nasibini almış ve almaya devam etmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye süreci hızlı takip etmez ise bu treni kaçıracaktır (Erkan, 1998: 241-242). Bu nedenle Türkiye’nin Bilgi Toplumu olma yönünde üç önemli aşamadan geçmelidir. Bunlar (Emiroğlu, 2007: 335):

- Toplumun tüm kesimlerini kapsayan ve herkesin aktif katılımını sağlayan bir strateji geliştirilmesi ve uygulanması,
- Ulusal strateji geliştirilmesi, değişime ve bilgi paylaşımına açık kavramsal çerçeve ve yönetsel model oluşturulması,
- Ekonominin öncü sektörlerinin işbirliğine, ağ oluşumuna, bilgi ve belge dolaşımına uygun bir altyapıyı sağlanması.

Fakat bu aşamaların yaşanması için öncelikle Türkiye’nin Bilgi Toplumu olma yolundaki en büyük engeli aşması daha doğrusu tamamlaması gerekmektedir. Sanayileşme sürecini tamamlayamamış, yarı sanayileşmiş bir ülkenin tüm metin boyunca değinilen yapısal sorunlarına çözüm getirmeden süreci tamamlayıp bir üst sürece geçebilmesi mümkün fakat sağlıklı değildir. Bunun için eğitime büyük önem verilmeli geleneksel dünya görüşüne sahip bireylerin öncelikle olaylara bakış açısı bilimselleşmeli doğruyu sorgulayan, meraklı, rekabeti seven, başarı odaklı bir nesil

Toplumsal Bütünün Uzun Dönemli Yapılanışı ve Türkiye Ekonomisi

yetiştirilmeye çalışılmalı, mesleki açıdan tam donanıma sahip olmaları garantilenmelidir. Beynimizin içi kadar karışık bir yapıya sahip olan toplumlar bireylerin bir araya gelerek aynı dil, kültür ve toprak üzerinde yaşamaları ile oluşmaktadır. Bu nedenle her sürecin merkezinde olan insan bu problemin çözümünde de merkezde olmalıdır.

Türkiye Bilgi Toplumu olma yolunda Avrupa Birliği ile 1994 yılından itibaren politik bir genel çerçeve oluşturmaya çalışmaktadır. 2001 yılında resmi bir belge niteliğine dönüşen bu süreç E-Dönüşüm Türkiye Projesi ile uygulamaya konulmuştur. Bu projeye göre Türkiye'nin dönüşüm vizyonu; "bilim ve teknoloji üretiminde odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olmaktır" (Berberoğlu, 2010: 115). Bu ve bunun gibi projeler iyi bir fırsat ve motivasyon aracı olmaktadır. Türkiye'nin dışarıdan aldığı finansal ve proje bazlı desteklerin yanında bilinçli politikacı ve bürokratlar yetiştirmeye ihtiyacı vardır.

Sonuç

Türkiye çeşitli medeniyetlerin beşiği olan bir coğrafyadadır. Gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri gerekse Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında savaştan çıkan bir millet olarak kendi kendine yetmeyi ve yoktan var etmeyi başarmıştır. Eğitim, üretim, ulaşım ve benzeri birçok konuda devlet eliyle dahi olsa pek çok yatırım yaparak modern bir toplum olma yolunda önemli adımlar atmış hatta imkânsızlıklar içinde yenilikçi olmayı başarmıştır.

Bilgi zihnin ürünüdür ve insanların yaratıcı fikirlerine gem vurulamaz. O düşünce paylaşılmaya dahi içeride çoğalarak büyüyecektir. Türkiye'nin yeterli düzeyde sanayileşmemiş olması Bilgi Toplumu olma yolunda önündeki büyük bir engel olabilir ama en büyük engel değildir. En büyük engel dünya görüşünün geleneksel olmasıdır. Bunu değiştirebilecek tek şey eğitimidir ve yeni neslin dünya ile interaktif iletişimidir. Bu nedenle Bilgi Toplumunda fiber optik kablolar ile hızlı internet erişimi, sosyal ağlar, bilgi ulaşımı alt yapısı çok büyük önem arz etmektedir.

Bilgi toplumu olma yönünde geliştirilecek her türlü proje ve önerilecek politika önemlidir ve önem verilmelidir. Sanayileşme aşamasının bir an önce tamamlanması için ekonomik ve yapısal sorunlara hızla değinilmeli bugün lider konumda olan bilgi toplumlarının gerisine düşülmemelidir.

Kaynakça

- Açık Öğretim Fakültesi, Kolayaof Notları, http://www.kolayaof.com/ornek_ozet/%C4%B0KT302U.pdf Erişim Tarihi, (13.04.2018).
- Aktan, C. Can ve Tunç, M. (1998). "Bilgi Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat: 118-134.
- Aytun, C. (2008). "Enformasyon Toplumu ve Türkiye", *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2): 17-35.
- Bedük, A. ve Balçılar, H. (2010), "Türkiye'nin Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilgi Teknolojilerinden İnternetin Kullanımı: Muş İlindeki İnternet Kafe Kullanıcılarının Amaçları Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16: 84-106.
- Berberoğlu, B. (2010). "Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi Oluşturma Yolunda Türkiye ve Avrupa Birliği", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29(2): 11-131.
- Bıçak, A. (1999). "Tarihin Yapısı ve Kültür Bilimlerindeki Rolü", *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9491.pdf> Erişim Tarihi, (10.04.2018).
- Emiroğlu, B. G. (2007). "Türkiye ve Dünya'da Bilgi Toplumu ve Ekonomisi: Süreçler ve Değişimler", 12. Türkiye'de İnternet Konferansı, Ankara.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Erkan, H. (2000). *Ekonomi Sosyolojisi*. Barış Yayınları, İzmir.
- Erkan, H. (2012). *Bilgi Ekonomisi*. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Kocacık, F. (2003). "Bilgi Toplumu ve Türkiye", *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1): 1-10.
- Pavitt, K., Robson, M. and J. Townsend (1987). "The Size Distribution of Innovating Firms in the UK: 1945-1983" *The Journal of Industrial Economics*, 35(3), 297-316.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*. Transaction Publishher, London.
- Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Haper and Brothers, New York.
- Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga*. (Çev: Ali Seden), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.